

Skiss till samlade åtgärder mot prostitutionen i Sverige

Michael Frühling

Hanna Olsson

De förslag till åtgärder i syfte att begränsa prostitutionens omfattning och skadeverkningar som skissas i denna artikel riktar sig såväl mot prostituerade, köpare och hallickar som mot andra främjare av prostitution och innefattar åtgärder både av stödjande/uppbyggande karaktär och av kontrollerande/förbjudande. Likaså fästes stor vikt vid en vidgad upplysningsverksamhet.

Hanna Olsson, byrådirektör i socialstyrelsen och sociologen Michael Frühling.

GRUNDLÄGGANDE SYNSÄTT

I detta kapitel skisserar vi mot bakgrund av föregående kapitel ett förslag till samlade åtgärder mot prostitutionen. Diskussionen kring åtgärderna underlättas om den förs på ett sammanhängande sätt. Helhet och delar bör urskiljas och samtidigt sammankopplas. Vi har försökt att skilja mellan åtgärder på olika nivåer och olika myndigheter eller organisationer och samtidigt göra sammanhanget mellan de olika åtgärderna och helheten tydliga.

Den tidigare analysen har visat att prostitutionens rötter ytterst står att finna i samhällets grundläggande förhållanden när det gäller produktionens och reproduktionens inriktning och uppbyggnad. Dessa förhållanden leder till en könsojämlikhet som bla medför att den dominerande prostitutionstypen är den där kvinnan säljer tillgång till sitt kön och mannen blir köpare. Västerlandets tusenåriga historia innebär att vår tids mellanmänniska relationer både

är präglade av mansdominans och oförlöst sexualitet hos båda könen. Den patriarkala traditionen utgör en hörnsten i det könsrollsmönster som vi har i dag.

Vi tar avstånd från prostitutionen och menar att den bör motverkas. Detta av flera skäl. Prostitutionen som företeelse innebär att människor, oftast kvinnor, kan köpas för pengar för sexuella syften. Detta är motsatsen till ett jämställt förhållande mellan könen och ett bejakande av en öppen och ömsidig sexualitet. Ur ett jämlikhetsperspektiv motverkar prostitutionen genom sin kvinnosyn de förändringar som behöver ske i samhället för att utvecklingen skall gå i riktning mot jämställdhet.

Förutom denna allmänna och viktiga infallsvinkel bör man se på prostitutionsfrågan utifrån de inblandade parterna. Där baseras vårt avståndstagande framför allt på två huvudpunkter. Dels löser inte prostitutionen de problem som den är ett uttryck för, dels får den oftast negativa konsekvenser för de inblandade parterna, i synnerhet för kvinnorna. Kvinnan är den mest utnyttjade och utsatta parten i prostitutionen.

Denna grundsyn för vår åtgärdsdiskussion leder till att statens åtgärder bör utgå från att man inte accepterar prostitutionen. Som vi har kommit fram till tidigare är det inte möjligt att i dag eller inom den närmaste framtiden utrota prostitutionen genom statliga eller andra åtgärder. *Men prostitutionen är inte opåverkbar.* Det finns en rad skiftande förhållanden som påverkar dess omfattning. Argumentet att prostitutionen alltid har funnits och alltid kommer att finnas som skäl för att vidta åtgärder är enligt vår bedömning inte hållbart. Prostitutionen

.....

Det är inte möjligt att i dag eller inom den närmaste framtiden utrota prostitutionen genom statliga eller andra åtgärder. Men prostitutionen är inte opåverkbar. Det finns en rad skiftande förhållanden som påverkar dess omfattning.

.....

går att motverka, om än inte utrota, inom ramen för det nuvarande samhället. Inte minst de två senaste årtiondena har visat att det är flera faktorer som bidrar till att prostitutionen varierar i omfattning. Det gäller att så långt som möjligt söka motarbeta och inskränka både den prostitutionsmarknad och den prostitutionsbenägenhet (hos köpare, säljare och andra) som de nuvarande grundläggande förhållandena och andra faktorer i samhället ger upphov till. Som vi utförligt har motiverat finner vi det inte lämpligt att straffbelägga prostitutionen som sådan. Andra och bättre tillvägagångssätt bör användas.

Skilda åtgärder på olika nivåer

Man kan i detta sammanhang skilja mellan prostitutionsvärlden och det omgivande samhället. Samtidigt har vi tidigare visat på förbindelserna mellan dessa. Vi vill därför diskutera möjliga åtgärder på dessa två nivåer:

- *Prostitutionsvärlden.* De människor det gäller är dels de direkta parterna, dels kopplare av olika slag.
- *Det omgivande samhället.* Det gäller människor eller organisationer i stort. Men här kan också urskiljas personer som, även om de står utanför prostitutionsvärlden, på olika sätt främjar prostitutionen. Det kan också gälla att bearbeta och förändra vissa allmänna förhållanden och företeelser som verkar i prostitutionsfrämjande riktning.

Det finns flera sätt att indela åtgärder på. Vi kommer i det följande att skilja mellan två huvudgrupper av åtgärder:

- stödjande eller uppbyggande åtgärder
- kontrollerande eller förbjudande åtgärder.

Åtgärder inom resp. huvudgrupp kan vara mer eller mindre förebyggande respektive i nuet omedelbart förändrande (= direkt ingripande). Resonemanget kan sammanfattas på följande sätt. Det gäller att finna lämpliga och effektiva metoder att motarbeta och inskränka den prostitutionsmarknad och prostitutionsbenägenhet som vårt nuvarande samhälle på olika sätt ger upphov till. Motarbetandet riktas mot två nivåer, dels prostitutionsvärlden och dess olika parter, dels det omgivande samhället. Åtgärderna följer två principer. Dels en stödjande eller uppbyggande inriktning, dels en kontrollerad eller förbjudande inriktning. *Figur 1* illustrerar resonemanget.

Figur 1 Åtgärdsinriktningar

Åtgärder som är	
stödjande/ uppbyggande	kontrollerande/ förbjudande
och riktas mot prostitutionsvärlden	
det omgivande samhället	

Det är de fyra rutorna i figuren som i den följande texten skall fyllas med innehåll.

I enlighet med vår tidigare analys vill vi kombinera principerna för åtgärder med de två nivåerna på ett sådant sätt att

1. *stödjande eller uppbyggande åtgärder bör gälla*
 - A. människor i allmänhet och vissa yrkesgrupper som genom sin yrkesutövning kommer i kontakt med prostitutionen (= det omgivande samhället)
 - B. prostituerade och köpare (= prostitutionsvärldens direkta parter)
2. *kontrollerande eller förbjudande åtgärder bör gälla*
 - A. kopplare av olika slag (= prostitutionsvärldens indirekta parter)
 - B. främjare av prostitution (= i det omgivande samhället).

.....
Alla arbetsmarknadspolitiska åtgärder som förbättrar kvinnornas situation på arbetsmarknaden har betydelse för att motverka utbredningen av prostitutionen.
.....

STÖDJANDE ELLER UPPBYGGANDE ÅTGÄRDER

Människor i allmänhet, vissa yrkesgrupper

Vi har tidigare konstaterat att arbetsmöjligheterna för kvinnor, såväl äldre som yngre, är sämre än männens. Ekonomiskt oberoende och egna positiva arbetslivserfarenheter är viktiga faktorer för att motverka prostitutionen. Utan att ge något konkret förslag på denna punkt är det viktigt att understryka att alla arbetsmarknadspolitiska åtgärder som förbättrar kvinnornas situation på arbetsmarknaden har betydelse för att motverka utbredningen av prostitutionen.

I detta sammanhang är det viktigt att peka på den utslagning som i oroande omfattning äger rum i skolan och som leder till att dåligt utbildade ungdomar får extra svårt att komma in på arbetsmarknaden. Ungdomar i denna situation är särskilt utsatta för risken att som ersättning för ett vanligt arbete söka sig till prostitutionsmiljöer. Skolan har med andra ord ett ansvar för att se till att alla ungdomar, också de med svagare förutsättningar, inte släpps ut på arbetsmarknaden med otillräcklig skolunderbyggnad. Vi ser det inte som vår uppgift att komma med förslag på skolområdet, men vill ändå visa på det samband som finns.

Torftiga uppväxtmiljöer, brist på stimulans, ensamhet och isolering kan många gånger vara faktorer som leder till att ungdomar hamnar i prostitutionssammanhang. Kommunerna har här ett stort ansvar. Insatser för att göra bostadsmiljöer mer stimulerande, för att bereda ungdomar tillgång till alternativa fritidssysselsättningar, för att i ökande grad förlägga det sociala arbetet utomhus och utanför kontorstid är exempel på åtgärder som kan förebygga att många ungdomar hamnar snett i tillvaron. Den nya socialtjänstlagen som träder i kraft den 1 januari 1982 ålägger också kommunerna och deras

socialtjänst ett större aktivt ansvar i detta avseende. Socialtjänstlagen betonar betydelsen av socialtjänstens strukturinriktade insatser, dvs insatser som verkar samhälls- och miljöpåverkande.

Vad kan kommunerna göra? Vi vill ge några exempel.

1. Många ungdomar anser att de inte kan påverka sin livssituation. Enligt vår mening är detta fel. All erfarenhet pekar på att kunniga och medvetna ungdomar kan påverka om de aktivt engagerar sig. Det visar bla de traditionella ungdomsorganisationernas verksamhet och arbetet inom bla miljörörelserna. Men trots detta är känslan av maktlöshet förhärskande hos en stor del av de unga. Det är nödvändigt att ta denna uppfattning på allvar. Ungdomars missbruk och vandalisering, deras protest och främlingskap kommer att vara en realitet så länge de känner sig stå utanför avgörande inflytande. Ungdomar måste respekteras, tas på allvar och stimuleras/provoceras att ta ansvar.

Inom en del skolor och fritidsgårdar har viktiga försök gjorts för att göra ungdomarna delaktiga i planering, beslutsfattande och genomförande av slutan. Erfarenheterna är goda, men den s.k. ansvarspedagogiken måste genomföras på bred front och inkludera all verksamhet i vilken barn, ungdomar och vuxna möts. Medansvar och medinflytande får dock inte begränsas till det som passar de vuxnas intressen. De unga måste ha ett reellt inflytande.

2. Inom kommuner eller kommundelar kan med fördel föreningar, förvaltningar och andra som arbetar med barn och ungdom samlas till konferenser för gemensam probleminventering och samplanering av åtgärder som syftar till att skapa en attraktivare boendemiljö för ungdom.

3. De flesta ungdomsorganisationer ser inte som sin främsta uppgift att arbeta bland socialt utsatta grupper och stökiga ungdomsgång. Detta utesluter inte att många föreningar under vissa betingelser skulle kunna göra betydelsefulla insatser. En förutsättning är att det inom lokala föreningar finns personer som är särskilt intresserade av uppgiften. Kommunerna bör genom ekonomiskt stöd stimulera sådana föreningar som vill och kan arbeta bland socialt utsatta grupper och ungdomsgång.

4. Över huvud taget bör kommunernas social- och fritidsverksamhet utvecklas i nära samarbete med föreningslivet och för varje kommun eller kommundel kan man åstadkomma en hel del genom en fritidspolitisk samplanering mellan kommunala förvaltningar och föreningslivet i syfte att bereda all ungdom tillgång till fritidsverksamhet under veckans alla dagar och året runt.

5. Parallellt med åtgärder ägnade att stimulera ungdomar till egen aktivitet bör också kommunernas socialförvaltningar i större utsträckning bedriva uppsökande verksamhet utomhus och under kvällar och helger, för att på ett tidigt stadium kunna påverka tendenser till ett socialt oacceptabelt beteende bland ungdom.

Dessa förslag till ökade insatser från kommunernas sida behöver inte nödvändigtvis innebära ökade ekonomiska utgifter. Åtskilligt bör kunna uträttas genom nya initiativ och genom omDispositioneringar av redan befintliga resurser.

Upplysningsarbete

Ett brett upplysningsarbete kring sexualfrågorna bör bedrivas i samhället. Detta är ett krav som måste ställas från allmänna utgångspunkter, men det har också en speciell betydelse som ett led i arbetet på att förebygga prostitution. Det gäller att dels arbeta för en jämlik sexualsyn, dels sprida fakta om prostitutionsverkligheten. Det innebär bl a att man måste motverka de kommersiella könsbildernas budskap som är klart prostitutionsfrämjande. Detta ställer nya krav på upplysningsarbetet. Prostitution, liksom våldtäkt, är ämnen som oftast förbigås. Man bör diskutera både innehållet och formen för en sådan upplysning. Det är viktigt att man både på ett öppet och ingående sätt vågar ta upp dessa ämnen.

Faktaförmedling om prostitutionsvärldens verklighet

På senare år har prostitutionsfrågan ofta tagits upp i olika sammanhang, då inte minst i massmedia. Journalistiken har ofta haft en sensationalistisk inriktning utan någon djupare analys av fenomenet. Gamla fördomar blandas med nya och bidrar ofta till att ge en förfälskad bild av verkligheten. Detta är en

.....
Det krävs att man utarbetar en metodik för att nå människor på ett personligt plan. Det handlar inte bara om att förmedla vissa fakta utan om att möta människors inställning till frågor som för dem har en djupt personlig innebörd.
.....

faktor som kan bidra till prostitution. En viktig uppgift för upplysningsverksamheten blir här att visa på den komplicerade sociala verklighet som gör både kvinnans och mannens deltagande i prostitutionen begriplig. Vi anser att det i dag finns kunskap och material för en seriös upplysningsverksamhet.

Målet är en jämlik sexualitet

Att klargöra de traditionella könsrollernas sexuella mönster innebär samtidigt att man visar på rötterna till fenomenet prostitution. Det är också den analysen som möjliggör en ökad förståelse av både eget och andra människors handlande. Prostitutionsfrågan bör behandlas i detta större sammanhang.

Kortfattat om upplysningsmetodik

Att bedriva upplysning i sexual- och samlevnadsfrågor är ett känsligt och krävande arbete som ställer stora krav på sina utövare. Det krävs en lyhördhet för olika människors synsätt. Det krävs också att man utarbetar en metodik för att nå människor på ett personligt plan. Det handlar inte bara om att förmedla vissa fakta utan om att möta människors inställning till frågor som för dem har en djupt personlig innebörd. Ett exempel på ett sådant arbete var det försöksprojekt med sexual- och samlevnadsupplysning med abortförebyggande inriktning som under 1973–1975 bedrevs av socialstyrelsens nämnd för hälsoupplysning på Gotland. Man betonade därvid särskilt kopplingen mellan könsroller och sexualitet. Projektet uppvisade inte bara positiva mätbara resultat som tex sjunkande abortsiffror utan bidrog också till en större öppenhet mellan människor i dessa frågor. Process, aktivitet och ömsesidigt deltagande var nyckelord i projektet.

Att åstadkomma förändringar tar tid. Det sker inte i ett steg utan i många. Upplysningsarbete kräver bl a utbildningsinsatser av nyckelgrupper över

.....
När det gäller sexual- och samlevnadsupplysning har det traditionellt varit kvinnan som har stått i centrum. I frågor om könsroller och prostitution är det minst lika viktigt – om inte viktigare – att nå männen.
.....

en längre tidsperiod.

Förslag till uppgifter för myndigheter och vissa organisationer

Socialstyrelsen: h-nämnden och byrå SN4

I samband med den nya abortlagens tillkomst – lagen trädde i kraft den 1 januari 1975 – beviljade riksdagen anslag till förebyggande åtgärder. Dels statliga bidrag till landsting och kommuner för att bygga ut preventivmedelsrådgivningen, dels medel till en långsiktig upplysningsverksamhet som skulle bedrivas av socialstyrelsens nämnd för hälsoupplysning. Målsättningen för nämndens arbete var bl a att i möjligaste mån lokalt förankra upplysningsarbetet i den existerande hälso- och sjukvårdsorganisationen och genom konkret verksamhet visa på möjligheterna att nå ut till olika grupper i samhället. I bl a projektarbete på Gotland och i Västerbotten utvecklades metoder för att nå ut till olika grupper.

Arbetet vilade följaktligen på abortlagens intentioner om rätt till fri abort och till att det finns förebyggande upplysning och rådgivning. Men abort- och preventivmedelsfrågan sattes redan från början in i ett vidare sammanhang av sexualitet och könsroller. Arbetsområdet kom därför att kallas sex och samlevnad, ibland med tillägget abortförebyggande åtgärder.

H-nämnden bör få ett ansvar för upplysningsarbete i prostitutionsfrågor. Erfarenheterna från nämndens tidigare sexual- och samlevnadsupplysning kan här ligga till grund för sådan verksamhet. Men inriktningen bör ändras något. När det gäller sexual- och samlevnadsupplysning har det traditionellt varit kvinnan som har stått i centrum. I muntliga och skriftliga redovisningar om preventivmedelsrådgivning och upplysning i samband med denna och olika former av sexual- och samlevnadsundervisning påpekas ständigt svårigheten att nå kon-

takt med männen. När det gäller frågor om könsroller och prostitution är det minst lika viktigt – om inte viktigare – att nå männen.

Nedan redovisas några av de målgrupper som h-nämnden idag vänder sig till. Ur vår synpunkt vore det önskvärt med inte bara utökade insatser för dessa grupper utan också att prostitutionsfrågan integreras i upplysningsarbetet och att männens roll och manssexualiteten därmed diskuteras.

● Målgrupp: ungdomar

Ungdomsgruppen har fortlöpande prioriterats, främst då via den kommunala ungdomsverksamheten. Bl a har man under en tvåårsperiod genomfört ett samarbete med Stockholms kommun som gäller försöksverksamhet med ledareutbildning och upplysning på några ungdomsgårdar.

● Målgrupp: värnpliktiga

H-nämnden har också bedrivit försöksverksamhet i samarbete med försvarsstabens personalvårdsbyrå. Det har gällt fortbildningskurser för personalvårds-konsulenter vid militära förband. Konsulenterna, som oftast är socionomer, har fått genomgå särskild utbildning. Syftet med denna har dels varit att konsulenterna skall fungera bättre i kurativa uppgifter, dels också kunna arbeta med värnpliktiga i grupp kring sexual- och samlevnadsfrågor.

● Målgrupp: landsting och kommuner

H-nämnden har omfattande kontakter med landsting och kommuner som regionalt och lokalt planerar och genomför olika upplysningsaktiviteter för att ge synpunkter på hur man metod- och innehållsmässigt kan arbeta. Idag har ca 11 landsting och 2 kommuner arbetsgrupper och handlingsprogram för det regionala arbetet. Vanligtvis ingår länskol-nämnden, kommunförbundets länsavdelning, en gynekolog och en barnmorska. Arbetet leds av en tjänsteman vid landstingets kansli. Landstingens huvuduppgift ligger på förebyggande åtgärder enligt intentionerna i abortlagen. En god preventivmedelsrådgivning utgör hörnstenen. Men det vore önskvärt om våra perspektiv och frågeställningar kunde tas upp som ett moment i den utbildning och upplysning som landstingen bedriver.

Produktionsbidrag

H-nämnden bör ha vissa medel att dela ut till organisationer, grupper eller enskilda som vill förmedla kunskap om eller skapa debatt i prostitutionsfrågan. Det kan tex gälla lokala utställningar eller teaterproduktioner.

● Behandlingspersonal inom narkomanvården

Byrå SN4 inom socialstyrelsen anordnade våren 1980 ett utbildningsseminarium för behandlare i narkomanvården kring frågor om sexualitet och könsroller där bla prostitutionsfrågan togs upp. Kvinnliga missbrukare har många gånger varit prostituerade. Att få möjlighet att bearbeta prostitutionserfarenheter har visat sig vara en viktig del av rehabiliteringen. Men det förutsätter att behandlingspersonalen har fått möjlighet till fortbildning där dessa frågor tas upp. Det är angeläget att byrå SN4 kan följa upp den påbörjade utbildningen till större grupper av behandlare inom narkomanvården.

Skolöverstyrelsen

Efter ett långvarigt utredningsarbete presenterade Utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsverksamhet (USSU) ett förslag (SOU 1974: 59) för skolans sexual- och samlevnadsundervisning. Som ett resultat av utredningsarbetet utarbetades inom skolöverstyrelsen en handledning till berörda lärare som stöd vid undervisningen. Likaså fick man anslag för att bedriva fortbildning för olika lärarkategorier. Denna utbildning ansvarar lärarhögskolan i Mölndal för.

Undervisningen skall enligt läroplanen behandla många olika moment, bla könsroller och sexualitet. Ur vår synpunkt är det viktigt att man lägger ökad vikt vid detta moment i undervisningen. Prostitutionsfrågan behandlades mycket översiktligt i USSU. Avsnittet skrevs före de senaste årens intensiva debatt, och är idag inte tillräckligt som underlag för undervisning. Det vore därför önskvärt att det tas fram ett särskilt material om prostitution, könsroller och sexualitet som är lämpligt att använda i skolan.

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)

RFSU har olika grenar i sin verksamhet. Bla be-

Det vore önskvärt att det tas fram ett särskilt material om prostitution, könsroller och sexualitet som är lämpligt att använda i skolan.

drivs sedan lång tid utbildningsverksamhet till yrkeskategorier aktiva i rådgivningsarbete samt till personer som arbetar med upplysning (lärare, socialarbetare, fritidsledare mfl). Denna senare verksamhet bör förstärkas, eftersom förutsättningarna för ett kvalificerat upplysningsarbete kräver medvetna och kunniga upplysare. De yrkesgrupper som kommer i kontakt med prostitutionsfrågan är poliser, socialarbetare, lärare, ungdomsledare, jurister, journalister mfl. RFSU bör i nära samarbete med h-nämnden på socialstyrelsen ges möjlighet att ansvara för en vidgad utbildningsverksamhet för dessa yrkesgrupper.

Kommunerna, kommunförbundet

De tidigare berörda grupperna elevvårdspersonal inom skolan och fritidspersonal vid den kommunala ungdomsverksamheten har kommunförbundet som huvudman. Det är önskvärt att dessa grupper ges möjlighet till ökad utbildning.

Sammanfattning

De redovisade förslagen till åtgärder kräver anslag till myndigheter och organisationer för upplysningsarbete om könsroller, sexualitet och prostitution. Förslagen kan sammanfattas på följande sätt.

- Socialstyrelsen. Intensifiering och komplettering av h-nämndens pågående arbete till målgrupperna ungdom, värnpliktiga samt dem som nås av de regionala hälsoupplysningsenheterna. Vidare medel till att ge produktionsbidrag till organisationer, grupper eller enskilda som vill förmedla kunskap och skapa debatt i prostitutionsfrågan. Utbildning för behandlare inom narkomanvården bör fortsätta genom fackbyrå SN4.
- Skolöverstyrelsen. Undervisningsmoment könsroller och sexualitet bör utvidgas och fördjupas. Frågor kring prostitutionen bör tas upp vid fortbildningen av lärare och i den ordinarie undervisningen.

- RFSU. Bör ges möjlighet att ansvara för utbildning av vissa yrkesgrupper som kommer i direkt kontakt med prostitutionen i samarbete med nämnden.
- Landstingen, landstingsförbundet. Prostitution, könsroller och sexualitet bör vara ett inslag i den utbildning och upplysning som de regionala enheterna bedriver.
- Kommunerna, kommunförbundet. Elevvårdspersonal inom skolan och fritidspersonal i den kommunala ungdomsverksamheten bör ges möjligheter till utbildning i frågor om prostitution, könsroller och sexualitet.

Prostitutionens direkta parter, hetero- resp homosexuell prostitution

Heterosexuell prostitution med kvinnor som prostituerade

Ett särskilt socialt arbete bland främst gatuprostituerade har under senare år bedrivits i Malmö och Stockholm. I Göteborg finns långt framskridna planer på en liknande verksamhet. Verksamheten i Malmö har pågått längst (sedan 1977) och tycks ha givit goda resultat. Det skulle därför kunna utgöra modell för liknande projekt, om än det lokala arbetet måste bedrivas utifrån respektive kommuns förutsättningar.

Malmö-projektet

Malmö-projektet startade som en uppföljning av rapporten "Svarta affärer" som publicerades hösten 1976. Rapporten beskrev bla "de svarta affärernas" koppling till olika serveringslokaler i Malmö. Den var ett resultat av att sociala centralnämnden i Malmö år 1975 hade beslutat att låta utreda vissa klubbars och näringsställens sociala struktur och betydelse. En projektgrupp med representanter för socialförvaltning, lokal skattemyndighet, åklagarmyndighet, polis och länsstyrelse ledde arbetet. Rapporten väckte debatt. Framför allt riktades intresset mot den ökade prostitutionen i Malmö. I september 1977 kom det från den normala socialbyråverksamheten skilda Malmö-projektet igång.

Det sociala projektarbetet kan sammanfattas i följande punkter:

.....
Det sociala arbetet måste sättas in i sitt större sammanhang. En viktig förutsättning är samarbetet över myndighetsgränserna.

- initialt fältarbete direkt i gatumiljö för kontakter m m
- individuellt psykiskt/socialt stöd
- hjälp till utbildning, arbete, bostad och sanerad ekonomi, m m
- aktivt tillvaratagande av kvinnors möjligheter att stödja varandra.

Målsättningen har hela tiden varit att stödja kvinnorna utifrån deras aktuella situation i prostitutionen.

Det sociala arbetet i Malmö måste sättas in i sitt större sammanhang. En viktig förutsättning har varit samarbetet över myndighetsgränserna. Polisens insatser har varit intensiva och betydelsefulla. Bla har man stängt alla sexklubbar. Polisen har också mycket aktivt sökt bekämpa hallickverksamheten, vilket har resulterat i ett ökat antal koppleriåtal och domar. Vidare har man företagit olika ordningskontroller. Företrädare för polisen och projektet har bla haft ett väl fungerande samarbete med väl definierade arbetsuppgifter för respektive yrkeskår i de områden där gatuprostitutionen förekom.

Utveckling av projekt "typ Malmö"

Det finns skäl att något vidare diskutera efter vilka linjer ett socialt arbete i prostitutionsmiljöer bör utvecklas. Tillskapandet av en fristående enhet som arbetar direkt i prostitutionsmiljön har både för- och nackdelar, men i det sammanhanget överväger fördelarna. Det krävs tex en speciell kunskap om prostitutionen. Vidare måste arbetet bedrivas mycket flexibelt med en fungerande koppling mellan fältarbete och uppföljande social/kurativt arbete. Projektets medarbetare bör ha socialhjälpdelegation. Projektarbetarna bör helst bestå av lika många kvinnor som män. Dessutom måste samarbete ske mellan olika myndigheter. Det är då en fördel om projektledningsgruppen består av företrädare för olika berörda myndigheter.

Som vi tidigare har nämnt har förutom i Malmö en socialt uppsökande verksamhet för gatuprostituerade kvinnor kommit igång i Stockholm. Socialförvaltningen bedriver sedan 1978 uppsökande verksamhet. Den utvidgades hösten 1979. Förutom problemens större omfattning i Stockholm försvåras arbetet av att många kvinnor kommer från Stockholms kranskommuner. Något direkt socialt arbete i prostitutionsmiljön bedrivs fn inte i Göteborg. En tillfällig projektgrupp arbetade dock under en sexmånadersperiod hösten 1979 och vintern 1980 fram en rapport om prostitutionen i Göteborg med förslag till uppläggning av ett socialt arbete med prostituerade kvinnor.

Homosexuell prostitution mellan män

Som vi tidigare har visat är den homosexuella prostitutionen mellan män inte särskilt omfattande. De problem som finns är inte heller lika allvarliga som i den heterosexuella prostitutionen med män som köpare. Fn är den homosexuella prostitutionen störst i Stockholm. De lokala prostitutionsprojekten bör också arbeta med homosexuell prostitution. Dessutom bör Riksförbundet för sexuellt likaberättigade (RSFL) få möjligheter att bedriva viss social verksamhet.

Sammanfattning

Förslagen när det gäller prostitutionens direkta parter kan sammanfattas på följande sätt:

- Socialt arbete enligt "Malmö-modellen" bör bedrivas i prostitutionsmiljöerna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Varje kommun bör ta initiativ till och svara för resp projektarbete. Projekten bör få statliga bidrag. De bör också vara tidsbegränsade; dock bör de inte löpa under kortare tid än tre år. (Projektet bör arbeta mot både homo- och heterosexuell prostitution).
- RSFL ges bidrag för socialt uppsökande verksamhet i prostitutionsmiljöer.

KONTROLLERANDE ELLER FÖRBJUDANDE ÅTGÄRDER

Syftet med statliga kontrollerande eller förbjudande åtgärder är att inskränka prostitutionsmarknaden.

Åtgärderna bör därför å ena sidan riktas mot tänkbara kopplare. Till dessa hör

- hallickar
- sexklubbsägare
- fastighetsägare (lägenhetsinnehavare)
- tidningsutgivare
- andra personer.

Som kopplare tillhör de alla prostitutionsvärlden.

Å andra sidan bör åtgärderna också riktas mot vad vi tidigare har kallat andra främjare av prostitution. Dessa finns i det omgivande samhället. Vi tänker här tex på "sexindustrin" där de sk herrtidningarna (typ FIB/Aktuellt, Lektor, Se, Kriminaljournalen och Veckans brott) intar en framträdande plats. Vi har givit vissa förslag när det gäller brottsligheten kring prostitutionen. Dessa återges i det följande i förkortad form.

Kopplare av olika slag

Det finns en rad olika tänkbara kopplare. Kopplarnas intresse ligger mestadels i att med en viss form av sexualitet som medel tjäna pengar. I vissa fall kan det tänkas att koppleriet i första hand inte sker för ekonomisk vinnings skull. Men också i dessa fall främjas prostitutionsmarknaden.

Hallickar

Hallickarna och deras verksamhet bör bekämpas av främst polisen. Erfarenheterna visar att det krävs fortlöpande insatser från polisens sida för att komma till rätta med hallickverksamheten. Det är viktigt att polisen förstärker redan pågående insatser och att spanings- och utredningsarbete bedrivs kontinuerligt, främst i de stora städerna. Erfarenheterna visar att en ökad satsning från polisens sida ganska snabbt kan leda till resultat. Det är också viktigt att samordna polisens insatser över hela landet så att man kan ta del av redan gjorda erfarenheter inom och mellan respektive polisdistrikt.

Sexklubbsägare

Sexklubbarna utgör starkt prostitutionsfrämjande miljöer. De är också grogrund för koppleri och annan kriminell verksamhet. Det finns enligt vår me-

ning inte några skäl för att tillåta fortsatt sexklubbsverksamhet. Ett förbud mot den offentliga pornografiska föreställningen bör tas in i den allmänna ordningsstadgan. (Ett sådant förbud utgör i och för sig inget hinder mot visning av pornografisk film).

Fastighetsägare

Lagstiftningen bör kompletteras så att man försvårar eller i bästa fall omöjliggör för fastighetsägare att medvetet hyra ut "prostitutionslokaler". Det kan ske genom att utsträcka ansvaret för koppleri vid uthyrning av lokaler för bordellverksamhet och av enstaka lägenheter som lokaler till prostituerade. En person skall kunna bli dömd för koppleri också om han eller hon inte från början visste att lokalen skulle användas som "prostitutionslokal" men senare har fått kännedom om detta och då inte gjort vad som skäligen kan begäras för att få verksamheten att upphöra. Det bör överlämnas åt sexualbrottskommittén att överväga den närmare utformningen av en sådan straffbestämmelse liksom av de ändringar i hyreslagens förverkandebestämmelser som torde bli nödvändiga.

Tidningsutgivare

Annonser kan användas som medel att främja prostitutionsmarknaden. Detta gäller särskilt för ateljé/massageinstitutsformen. Att inskränka sådan annonsering är därför ett viktigt led när man vill motverka prostitutionen. All form av direkt prostitutionsannonsering bör förhindras. Annonseringen innebär koppleri. Efter högsta domstolens dom år 1979 mot den ansvarige utgivaren för Nordvästra Skånes Tidningar är rättsläget helt klart på denna punkt. Ansvariga myndigheter bör skärpa sin uppmärksamhet när det gäller annonser som på goda grunder kan antas gälla prostitutionsförbindelser.

Andra främjare av prostitution

Det finns andra företeelser i det omgivande samhället som främjar prostitutionsmarknaden. Det gäller främst dels den sk sexindustrin i vid mening, dels den reklam som använder sig av kvinnor som sexobjekt för att locka till köp av olika varor.

Inom den sk sexindustrin är såväl de mer renodlade pornografitidskrifterna och pornografifilmerna

som de sk herrtidningarna viktiga beståndsdelar. Sexindustrin sprider bla en sexualsyn som är mycket fördomsfull. Kvinnan framställs närmast som en vara och ett villigt men opersonligt objekt för männens lust. Vidare framställs den "manliga" lusten närmast som en tvångsmässig potensfixering i fysiologisk mening, prestationsinriktad och avpersonifierad. Samtliga dessa inslag bildar en grundsyn eller klangbotten som befrämjar prostitutionsverksamhet.

De stora och hjärt uppslagna annonserna för herrtidningarna som varje vecka införs i dagstidningarna är ofta direkt stötande till sin utformning. Det samma gäller den herrtidningsreklam som förekommer på reklampelare runtom i landet. Annonsernas innehåll är ofta könsdiskriminerande. Koppleriparagrafen är emellertid inte tillämplig i dessa fall. När det gäller annonserna i dagstidningarna borde Svenska Tidningsutgivareföreningen överväga en ny rekommendation till sina medlemmar i likhet med den man år 1973 utfärdade beträffande annonsering för ateljéprostitution. Vi välkomnar de initiativ som man har tagit inom delar av konsumentkooperationen att vägra sprida herrtidningarna i butiker och varuhus. För denna punkt är också det arbete som har bedrivits inom Riksaktionen mot pornografi och prostitution betydelsefullt. Vi menar också att herrtidningarna inte sällan faller under brottsbalkens skyltningsförbud, som följaktligen bör tillämpas striktare än vad som i dag är fallet. Det finns enligt vår uppfattning anledning för åklagar- och polismyndigheter runtom i landet att här skärpa sin praxis.

Vi noterar också med tillfredsställelse att Svenska Journalistförbundet i ett uttalande i juni 1980 riktat mot "herrtidningarna" har uppmanat sina medlemmar att stå för journalistik som ständigt ifrågasätter rådande fördomar och undviker att skapa nya. I uttalandet framhålls det bla att det krävs en ständig debatt och vaksamhet inom journalistkåren mot kränkningar av människovärdet genom att människor diskrimineras eller exploateras på grund av kön eller sexuell inriktning.

Inom reklambranschen används sexuella anspelningar på ett ofta mycket försåtligt sätt. Främst varieras temat om unga, snygga och utmanande

kvinnor som sexobjekt för män. Men här finns också andra teman. Ett är det som framställer kvinnan som av naturen eller på annat sätt "självkärl" underordnad mannen. En sammanfattande benämning på dessa liknande former är att de utgör könsdiskriminerande reklam. Under de senaste 15 åren har denna kvinno- och sexualitetssyn blivit alltmer framträdande i många sammanhang, samtidigt som jämställdhets- och könsrollsfrågor har debatterats i olika form. Vi hoppas att jämställdhetskommittén, som fn arbetar med bla frågor som gäller könsdiskriminerande reklam, kan komma med lagförslag som förhindrar könsdiskriminerande annonser. Vi vill i detta sammanhang citera ur jämställdhetskommitténs direktiv där följande står:

— — — Konsumentombudsmannen (KO) har pekat på att det fn saknas lagliga möjligheter att — annat än i mycket begränsad utsträckning — ingripa mot reklam och annan marknadsföring som är diskriminerande med hänsyn till ras, kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung. KO har därför föreslagit att man utreder möjligheten att utvidga marknadsföringslagen så att ingripande kan ske mot diskriminerande marknadsföring.

Frågan om könsdiskriminerande reklam har behandlats även i riksdagen. I sitt betänkande (1975/76: 61) föreslog sålunda näringsutskottet — med anledning av två motioner — att riksdagen hos regeringen skulle begära förslag till lagstiftningen mot sådan reklam. Utskottet framhöll att även om strävandena att motverka könsdiskriminering i reklam till väsentlig del måste ta sig

Tablå över målgrupper och åtgärder

Målgrupper olika nivåer	Åtgärder	
	Kontrollerande eller förbjudande	Stödjande eller uppbyggande
<i>Prostitutionsvärlden:</i>		
1 Direkta parter		
Köpare		Socialt uppsökande verksamhet
Prostituerade		
Gatuformen		Socialt uppsökande verksamhet (mod Malmö)
Ateljéformen		Socialt uppsökande verksamhet
Klubbformen	Ändrad lagstiftning	
"Call-girl-formen"		
Hotell/rest formen		
Park/Centralen-formen		Socialt uppsökande verksamhet
Andra former		
2 Kopplare		
Hallick	Ökade och samordnade polisinsatser	
Fastighetsägare	Ändrad lagstiftning	
Sexklubbsägare	Ändrad lagstiftning	
Tidningsutgivare	Skärpt uppmärksamhet från ansvariga myndigheter	
<i>Det omgivande samhället:</i>		
1 Människor i allmänhet		Upplysnings- och opinions- bildande arbete
Ungdomar		Riktat upplysningsarbete
Värnpliktiga		Riktat upplysningsarbete
2 Vissa yrkesgrupper		Utbildningsverksamhet
3 Främjare		
"Sexindustrin"	Skyltningsförbudet iakttagas strikt	
Reklambranschen	Ändrad lagstiftning	

uttryck i information och opinionsbildning, så är det önskvärt att det skapas förutsättningar för ingripanden av KO och marknadsdomstolen på området. Riksdagen godtog utskottets förslag (rskr 1975/76: 343).

Som riksdagen har uttalat, är det önskvärt att – som ett led i de allmänna strävandena att motarbeta könsdiskriminering – skapa förutsättningar för ingripanden även mot könsdiskriminerande reklam. En väg är den som KO har anvisat. En annan väg är att inrymma bestämmelser i ämnet i en allmän lag mot könsdiskriminering. Frågan bör utredas närmare. – – – Vid utredningsarbetet måste självfallet de tryckfrihetsrättsliga konsekvenserna uppmärksammas.

Vi anser det viktigt att de här nämnda frågorna uppmärksammas bättre än vad som hittills har varit fallet. Den sexualitetssyn som förmedlas via den sk sexindustrin och reklamen har en påverkan på människor som inte skall underskattas.

TABLÅ ÖVER MÅLGRUPPER OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Vi sammanfattar i en tablå (föregående sida) våra förslag till åtgärder riktade mot målgrupper i prostitutionsvärlden resp det omgivande samhället. Tablån är på så sätt en utvidgning av den figur som tidigare presenterades.

SAMORDNINGSGRUPP FÖR PROSTITUTIONSFRÅGOR UNDER VISS BEGRÄNSAD TID

Flera av de förslag som vi tidigare har beskrivit behöver initieras, samordnas, dokumenteras och värderas. Det gäller förslagen till socialt uppsökande projekt, upplysnings- och utbildningsverksamhet och vissa polisiära insatser. Både när det gäller de socialt uppsökande projekten och upplysnings- och utbildningsverksamheten anser vi det viktigt att dessa pågår under en inte alltför kort tidsperiod. Mot denna bakgrund föreslår vi att rege-

ringen inrättar en samordningsgrupp med företrädare för olika myndigheter och organisationer och ett sekretariat under viss begränsad tid. Till de myndigheter och organisationer som bör komma ifråga hör social- och justitiedepartementen, social-, rikspolis- och skolöverstyrelserna, kommunförbundet och Riksförbundet för sexuell upplysning. Följande skiss visar förenklat samordningsgruppens uppgifter.

Samordningsgruppen för prostitutionsfrågor

Initiering, samordning, dokumentation och värdering av

A. sociala projekt i Stockholm, Göteborg och Malmö som sköts av resp kommuns socialförvaltning	B. upplysning, utbildning som handhas av SoS, SÖ, RFSU, m fl	C. polisinsatser mot koppleri i utsatta distrikt
--	--	--

Samordningsgruppen bör självfallet noga följa massmedias rapportering i prostitutionsfrågan och själv bidra med löpande upplysningar innan den slutliga värderingen publiceras. Den sistnämnda kan ligga till grund för eventuella ytterligare åtgärder.

REFERENSER

1. H-rapport, Socialstyrelsens nämnd för hälsoupplysning, Försöksverksamheten med sex- och samlevnad på Gotland 1973–75.
2. Larsson, Stig o Månsson Sven-Axel: Svarta affärer (Malmö socialförvaltnings informationsavdelning, 1976).
3. Ahlmann Eva m fl: Prostitution, Göteborg rapport vintern 1979/80 (Göteborgs socialförvaltnings informationsbyrå, 1980).